

Statistikanõukogu arvamus Statistikaameti 2023.–2027. aasta statistikatööde programmi kohta

Statistikanõukogu sai ülevaate Statistikaameti 2023.–2027. aasta statistikatööde programmist ja arutas seda 17. juuni 2022. a koosolekul.

- 1. Statistikaamet on 2021. ja 2022. aastal korrastanud olemasolevaid ja algatanud uusi tegevusi, et nii riigi eelarvestrateegia, riigieelarve kui ka EL statistikamäärusega kaasnevaid ressursivajadusi kompaktsemalt ning läbimõeldumalt esitada.**

Statistikanõukogu tunnustab Statistikaametit, kes on valdkondlike statistikavajaduste varajaseks väljaselgitamiseks loonud ministeeriumide ja Riigikantselei esindajatest koosneva riikliku statistika töörühma. See loob eelduse, et valdkondade andmevajaduste olulisust paremini järjestatakse ning otsitakse varakult lahendusi ühiskonnale vajaliku uue statistika tegemiseks ja andmeteenuste pakkumiseks. Samuti on nõukogu hinnangul oluline, et Statistikaametit kaasataks EL poliitikakujundamise juures võimalikult varakult (nt EL asjade koordinatsioonikogus). Nõukogule tutvustatud materjalide alusel on Statistikaamet üle vaadanud erinevad statistikavajadused ning moodustanud neist kompaktsed eelarvetaotlused, sh prioritseerinud. Oluline on, et Statistikaamet kavatseb keskpikas perspektiivis senisest oluliselt enam panustada riigi administratiivandmete korrastamisse ja taaskasutamisse statistika tegemisel. Eeldatavalt pannakse nii alus kiiremale ja tõhusamale statistika tootmisele ning koos vajalike infotehnoloogiliste arendustega jõutakse ka mõõdetava ressursivajaduse optimeerimiseni. Samas on selge, et ilma täiendavate investeeringuteta Statistikaamet nende tulemusteni ei jõua.

- 2. Muutuste kiiret elluviimist tingib ka aastatel 2023–2026 uute EL määruste rakendamise kohustus, milleks on vaja ca 14 mln eurot nii ameti töötajate, meetodika kui tehnoloogia arendamiseks. Niisugused Eesti jaoks kohustuslikest õigusaktidest tulenevad ressursivajadused on parem koheselt kajastada riigieelarves arvestuslikena või arvestada riigi eelarvestrateegias.**

Statistikaameti info kohaselt on EL määruste rakendamise taotlustest menetluses rahvamajanduse arvepidamise kaasajastamise taotlus, mille kogumaksumuseks aastatel 2023–2026 on ligi 4 mln eurot. See summa ei sisalda aga IKT arenduskulusid, mida käsitletakse eraldi. Statistika tootmiseks vajalike rakenduste ülal hoidmise baasvajaduste, tarkvaralitsentside soetamise ja arenduste katteks on Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskus esitanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile aastatel 2023–2026 täiendava eelarvetaotluse ligi 10,5 mln eurot. Keskmiselt on aastas vaja olemasolevate süsteemide ülalpidamiseks täiendavalt 2,5 mln eurot (sisaldab rakenduste hooldust, litsentse, RMIT töökohti, küberturvet).

Nõukogu hinnangul on vältimatu, et nii statistikatöö arendamine kui ka jooksva tootmise rahastamine toimuks käsikäes koos vajalike IT arenduste rahastamisega.

Rahvamajanduse arvepidamise õigusaktidele vastavuse tagamise ning kaasajastamise kõrval nelja ülejäänud EL määruse rakendamiseks tuleb jätkusuutlikud lahendused alles leida. Lahenduste leidmise hea näitena võib välja tuua 2024. a kehtima hakkavate põllumajandusstatistika nõuete õigusliku menetluse, mille kulu on esialgsel hinnangul aastatel 2022–2026 ligikaudu 1,5 mln eurot ning mille rakendamiseks ja jätkusuutlikuks rahastamiseks eraldati vahendid Statistikaameti ja Maaeluministeeriumi eelarvetesse.

Statistikanõukogu rõhutab, et grandid ja muud toetused, mida EL ja teised rahvusvahelised organisatsioonid annavad, on tänuväärne abi mitmesuguseks arendustööks, aga püsivategevuse rahastamiseks tuleb leida täiendavad vahendid riigieelarvest.

- 3. Valdkondlike ja riiklike strateegiate, sh strateegia Eesti 2035, mõõdikute rahastamiseks ei ole püsivat lahendust leitud. Sellised täiendavad siseriiklikud statistika vajadused lisaks statistikatööde programmile, vajavad perioodil 2023–2026 lisaks 2,6 mln eurot. Statistika-nõukogu rõhutab, et Statistikaameti poolt esitatud vastava eelarvetaotluse rahuldamine on esimene samm, et vähendada suurt ebakõla rahvusvaheliste kohustustega määratud ja Eesti omavajadusest lähtuvate tööde rahastamise vahel. Laiemaks eesmärgiks tuleb aga seada kestlik ja optimaalne andmeteenuste korraldus siseriiklike andmevajaduste rahuldamiseks.**

93% Statistikaameti eelarvest on seotud EL kohustusliku statistika tootmisega tingimustes, kus on vastu võetud või lähiajal vastuvõtmisel hulk uusi valdkondlike arengukavasid, mille tulemusmõõdikud on vaja välja töötada. Statistikaameti sõnul on ametini jõudnud mitme ministeeriumi regulaarse iseloomuga, kuid seni riiklikus statistikas mittesisalduvaid, andmevajadusi. Alates 2021. aastast tasub iga ministeerium, riikliku statistika programmi praeguse rahastusmudeli alusel, valdkondlikest arengukavadest ja riiklikest strateegiatest tulenevate mõõdikute tootmise eest oma eelarvest. Statistikaameti 2022. a esitatud siseriiklike statistika prioriteetsete tööde tootmise riigieelarve strateegia taotluse rahuldamata jätmise korral, ei ole võimalik riikliku statistika programmi lisada ühtegi siseriikliku statistika lisa- ega muutmisevajadust.

Statistikanõukogu peab oluliseks, et Statistikaamet suudaks lisaks EL õigusaktidest tulenevale statistikale toota ka riiklike ja valdkondade arengueesmärkide saavutamiseks seotud näitajaid. Nimetatud suutlikkuse tagamine on kooskõlas ka nõukogule tutvustatud Eurostati poolt 2021. a tehtud Statistikaameti kollegiaalhindamise tulemustega. See raport tõi samuti ühe olulise lahendust vajava probleemina välja riikliku statistika arendamise, sh praeguse rahastusmudeli puudused. Statistikatööde senine rahastamise korraldus ei toeta halduskoormuse vähendamise

ning andmete kvaliteedi tagamise ja parandamise eesmärke ega võimalda läbi viia hädavajalikke arendusprojekte statistika tootmise tõhustamiseks.

Kokkuvõttes tuleb tõdeda, et vaatamata Statistikaameti algatustele statistika tööde programmi maksumuse väljaselgitamisel ning tööde olulisuse määramisel, on optimaalne lahendus riikliku statistika tegemise käigus hoidmiseks ja arendamiseks veel leidmata. Seetõttu ootab Statistikanõukogu Rahandusministeeriumilt ja Statistikaametilt riikliku statistika tervikliku arendamise, sh ka rahastuse osas otsuseid ja tegevusi, mis võtavad arvesse eespool tõstatatud küsimusi. Hea võimaluse loob selleks Statistikaameti uue arengukava 2023–2027 koostamine.